

POPÜLİZM VE SALGINLA ULUS DEVLETE GEÇİŞ, GIDA TEDARİK ZİNCİRİ İLE BİRLİĞE DÖNÜŞ

Murat ÇETİN¹

ÖZET

Popülist ve milliyetçi söylemler, ABD'den Rusya'ya, Brezilya'dan Macaristan'a kadar tüm dünyayı saran geniş bir iktidar imkânı bulurken; 'güvenlik' üzerinden sağlaştırlan bu iktidarların 'hız çağı'na ayak uyduramayanların, işinden, geleceğinden emin olamayan halkların 'korkularının' sonucu olduğu biliniyordu.

Brexit sonrası geleceği tartışılırken bir de Covid-19 salgını ile küçük kasabaların dahi sınırlarını kapatarak içe kapanması, AB gibi ulus-üstü örgütlenmelerin yerini tarihin ilk dönemlerinde olduğu gibi 'şehir devletleri'nin alabileceği öngörüsüne yol açmıştır. Ancak salgının henüz ilk başlarında yaşanan 'gıda tedarik zinciri' sorunları ve yaklaşan gıda krizi, aslında küreselleşmenin de doğal bir sonucu olan 'sınırların olmadığı' bir toplumsal yapının kolayından çözülemeyeceğini göstermiştir.

Anahtar kelimeler: *Avrupa Birliği, Covid-19, Gıda Krizi, Gıda Tedarik Zinciri, Popülizm, Ulus Devlet.*

GİRİŞ

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, E-Posta: mcerin@istanbul.edu.tr

KÜRESELLEŞMENİN KAYBEDENLERİ POPÜLİZME SİĞİNİYOR

Çağın getirdiği gelir adaletsizliği ve işsizliğin bazı demokratik toplumları popülist düşünceye yönelttiği görülmektedir (Foa ve Mounk, 2016).

Küreselleşme ile birlikte bu süreçten zararlı çıkan kesimler, sorunlarını Avrupa Birliği, uluslararası örgütler ve şirketler, uluslararası finans kurumları ve belirli elit kesimlere bağlamaktadır. Sağ popülist partiler de özellikle bu konular üzerinden suçlamalar yaparak seçmenlerini artırmayı başarmışlardır. Sağ popülist partiler özellikle iktidarda olmadıkları ülkelerde mevcut sorunları belirli kesimlere yıkararak kolayca seçmenlerini arttırabilmektedirler (Rodrik, 2018).

Kapitalizm, doğuşundan bugüne geldiği noktada dünyanın hâkim ekonomik sistemi haline gelmiştir. Kapitalizmin sermaye-birikim güdüsü, ulusal devletlerin sınırlarından bağımsız bir organizma haline gelmesini sağlamaktadır. Kapitalizmin yayılımı ile at başı giden 'küreselleşme' olgusu, ulusal devletlerin dünya piyasalarına entegre olma sürecinde, iktisadi karar alma mekanizmalarını dünya kapitalizminin sermaye birikim mekanizmasına entegre etme yöntemine dönüşmüştür (Hirst, Thompson ve Bromley, 2009).

Son yıllarda yükselen popülizm dalgası, küreselleşme sürecinin geldiği noktada küresel-dünya sisteminin bir çöküşü daha yaşadığını göstermektedir. Geçmiş yıllarda yaşanan krizlerle birlikte gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde gelir adaletsizliği, işsizlik sorunları yaşanmış ve halen yaşanmaktadır. Yüksek seviyelere ulaşan gelir adaletsizliği ve işsizlik sonucunda tarih sahnesinde büyük savaflara yol açan popülizm düşüncesi, tekrar kendini göstermeye başlamıştır.

Tarihe bakıldığında, 1929 Büyük Buhranı'nın ardından 1930'lu yıllarda yükselen faşizm dalgası, beraberinde İkinci Dünya Savaşı'nı getirmiştir (Jessop, 2018).

Popülizmin bütün dünyayı nasıl sardığını, milliyetçiliği yükselterek ulus devletleri nasıl parlattığını, aşığıda farklı popülizm türlerine göre sıralanmış tabloda çok net olarak görmek mümkündür. Hali hazırda 1990 yılından bugüne kadar 33 ülkede 46 popülist lider ya da siyasi partinin varlığı görölmektedir (Kyle ve Gultchin, 2018). Bu yoğun popülizm hegemonyasına rağmen ulus-üstü kurumların ve özellikle Avrupa Birliği'nin varlığını sürdürmesi daha da anlamlı olacaktır.

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Arjantin	Carlos Menem	1989–1999	Politik
Arjantin	Néstor Kirchner	2003–2007	Sosyo-Ekonomik
Arjantin	Cristina Fernández de Kirchner	2007–2015	Sosyo-Ekonomik
Belarus	Alexander Lukashenko	1994–	Politik
Bolivya	Evo Morales	2006–	Sosyo - Ekonomik
Brezilya	Fernando Collor de Mello	1990–1992	Politik

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Bulgaristan	Boyko Borisov	2009–2013,	Politik
		2014–2017,	
		2017–	
Çekya	Miloš Zeman	1998–2002	Politik
Çekya	Andrej Babiš	2017–	Politik
Ekvador	Abdalá Bucaram	1996–1997	Sosyo-Ekonomik
Ekvador	Lucio Gutiérrez	2003–2005	Sosyo-Ekonomik
Ekvador	Rafael Correa	2007–2017	Sosyo-Ekonomik
Gürcistan	Mikheil Saakashvili	2004–2007,	Politik
		2008–2013	
Yunanistan	Syriza	2015–	Sosyo-Ekonomik
Macaristan	Viktor Orbán	1998–2002,	Kültürel
		2010–	
Hindistan	Narendra Modi	2014–	Kültürel
Endonezya	Joko Widodo	2014–	Politik
İsrail	Benjamin Netanyahu	1996–1999,	Kültürel
		2009–	

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
İtalya	Silvio Berlusconi	1994–1995,	Politik
		2001–2006,	
		2008–2011,	
		2013	
İtalya	Five Star Movement/League coalition	2018–	Politik
Japonya	Junichiro Koizumi	2001–2006	Politik
Make-donya	Nikola Gruevski	2006–2016	Kültürel
Nikaragua	Daniel Ortega	2007–	Sosyo-Ekonomik
Paraguay	Fernando Lugo	2008–2012	Sosyo-Ekonomik
Peru	Alberto Fujimori	1990–2000	Politik
Filipinler	Joseph Estrada	1998–2001	Politik
Filipinler	Rodrigo Duterte	2016–	Kültürel
Polonya	Lech Wałęsa	1990–1995	Politik
Polonya	Law and Justice party	2005–2010,	Kültürel
		2015–	
Romanya	Traian Băsescu	2004–2014	Politik

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Rusya	Vladimir Putin	2000–	Kültürel
Sırbistan	Aleksandar Vučić	2014–2017,	Kültürel
		2017–	
Slovakya	Vladimír Mečiar	1990–1998	Kültürel
Slovakya	Robert Fico	2006–2010,	Kültürel
		2012–2018	
Güney Af-rika	Jacob Zuma	2009–2018	Sosyo-Ekono- mik
Sri Lanka	Mahinda Raja- paksa	2005–2015,	Kültürel
		2018–	
Tayvan	Chen Shui-bian	2000–2008	Politik
Tayland	Thaksin Shinawatra	2001–2006	Sosyo- Ekonomik
Tayland	Yingluck Shi- nawatra	2011–2014	Sosyo-Ekono- mik
Türkiye	Recep Tayyip Er- doğan	2003–	Kültürel
Amerika Birleşik Devletleri	Donald Trump	2017–	Kültürel
Venezuela	Rafael Caldera	1994–1999	Politik

Ülke	Lider ve Parti	Yıl	Popülizmin Türü
Venezuela	Hugo Chávez	1999–2013	Sosyo-Ekonomik
Venezuela	Nicolás Maduro	2013–	Sosyo-Ekonomik
Zambiya	Michael Sata	2011–2014	Sosyo-Ekonomik

Tablo 1: İktidardaki Popülistler: 1990-2018 (Kyle ve Gultchin, 2018: 17-18)

POPÜLİZMİN SINIRLARI: ÖRÜLEN DUVARLAR VE BREXIT

Kasım 1991’de Berlin’de yıkılan ‘Utanç duvarı’ (*Schandmauer*) 2016 yılında Meksika-ABD sınırında tekrardan kendini göstermeye başlamış, ABD Başkanı Donald Trump, 2016 yılındaki seçim kampanyasında sınır sorununu dile getirerek çözüm yolu olarak iki bin mil uzunluğunda duvar örme planını seçmenlere sunmuştur. Trump’ın popülist düşüncesinin eseri olan ‘Trump Duvarı’nın amacı yasa dışı göçü önlemek ve uyuşturucu trafiğini engellemektir (Nick ve Blanco, 2020).

Trump’ın 2016 yılında başkan seçilmesinin altında yatan en güçlü argüman sağ popülist söylemleridir. Popülizm Avrupa’da olduğu gibi Kuzey Amerika’da da arkasına ekonomik sorunları almıştır. Amerika Birleşik Devleti’nin 2008 yılında yaşadığı ekonomik krizden sonra hükümetler sosyal harcamaları azaltmaya gitmiş ve ülkenin orta sınıfı giderek bankalara borçlanmaya başlamıştır. Hükümetler belirli bir kesimi krizden kurtarmaya çalışırken çoğunluk göz ardı edilmiş; bu

durum popülist partiler için güçlü bir koz haline gelmiştir (Best, 2018). Sağ popülist bir lider olan Trump, artan işsizliği, eşitsizliği göçmenlere dayandırarak Amerika halkının dikkatini çekmiştir. Bu durumun bir benzeri ise İngiltere’de Boris Johnson tarafından gerçekleştirilmiştir.

İngiltere, Avrupa Birliği’nden ayrılmak için 2016 Haziran’ında referanduma gitmiş ve %52 oylama sonucuyla Birlikten ayrılmaya karar vermiştir. İngiltere’yi Birlikten ayrılmaya yönelten nedenlerin başında ‘göç ve emek’ kavramları yer almaktadır. Brexit referandum sürecinde Muhafazakâr Parti, propaganda konusu olarak özellikle göç konusunu kullanmıştır.

Brexit süreciyle birlikte AB’nin entegrasyon süreci en derin kırılmasını yaşamış; AB’nin ulus-üstü siyasi kurumları tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların, Brexit sürecinin ekonomik ve siyasi ağır sonuçları olmuş; özellikle AB’nin ilk günden beri hedeflediği ‘emek dolaşımı’ kırılma yaşamıştır.

Brexit sürecinde Muhafazakâr Parti’nin en fazla kullandığı söylemlerden birisi Doğu Avrupa’dan gelen emek göçünün İngiliz halkını işsizliğe götüreceği ve halkın refah seviyesinde gerilemeye sebep olacağıdır (Sampson, 2017). Birleşik Krallık’a her sene Doğu Avrupa’dan gelen ortalama 300 bin göçmen bu durumun kanıtı olarak sunulmuştur.

Bu problemler İngiltere’de sağcı popülist partiler için güç kaynağı olmuştur. Ellerindeki bu güç kaynağı sağcı popülist partileri rahatlıkla Brexit’e yöneltmiştir.

SALGIN KRİZİ, EKONOMİK KRİZ VE GIDA KRİZİ

Koronavirüs salgını nedeniyle tüm dünyanın 1929 yılındaki 'Büyük Buhran'dan sonraki en büyük ekonomik krizle karşı karşıya olduğu gerçeği bir yana, tüm dünya salgın yüzünden bir başka felaketle de karşı karşıya kalmıştır ki o da 'Gıda Krizi'dir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından oluşturulan 16 üyeli 'Gıda Krizine Karşı Küresel Ağ'ın 21 Nisan 2020'de yayımladığı yıllık raporda, 55 ülke ve bölgede 135 milyon kişinin 'akut gıda güvensizliği' yaşadığı belirtilmiştir (FAO, 2020).

Salgın, nasıl ki küreselleşme olgusunun gerçekliğini ve boyutlarını açık bir biçimde ortaya koymuş ise ekonomik kriz ve beraberindeki gıda krizi de küreselleşmenin bulaşıcılık özelliğiyle tüm dünyayı etkileyeceğini göstermiştir.

Gıda krizinin üç boyutu bulunmaktadır (BBC Food, 2020):

- Birinci boyutu, tarım sektörü ile tarıma bağlı sanayi ve hayvancılık sektörü ile ilgilidir. Özellikle Batı Avrupa ve ABD'de üretim sürecinden lojistik sektörüne kadar Covid-19 salgınında dar boğazlar oluşmaktadır. Yaşanan darboğaz durumunun temelinde emek piyasasında yaşanan sorunlar vardır. Bahsi geçen ülkelerde tarım sektörü göçmen ve mevsimlik işgücü hareketine bağlıdır.

Bir taraftan da ürünlerin sınır ötesine geçişinin sağlanması gerekmektedir. Salgından dolayı hem 'emek hareketliliğinde' hem de 'tedarik zincirlerinde' kopmalar başlamıştır.

Sonuç olarak hem gelişmiş ülke halklarının ihtiyacı olan gıda üretimi durma noktasına gelmiş, hem de duran mevsimlik işçi

hareketleri nedeniyle işçilerin geldiği ülkelerdeki beslenmeyi finanse eden gelir ortadan kalkmıştır.

- İkinci bir durum ise gelişmiş ülkelerde, özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde süpermarket raflarının boşalmasıdır. ABD ve Avrupa'daki ülkelere gelişmekte olan ülkelere tüketim malları gelmektedir. Covid-19 salgın sürecinde gıda tedarik zincirinde yaşanan kırılmalardan dolayı gelişmiş ülkelerde vatandaşların ürünlere ulaşımı zor bir noktaya taşınmıştır. Hem ürünlerin yeterli miktarda bulunmaması hem fiyatlarda meydana gelen artışlar gelişmiş ülkelerdeki halkların refah kayıpları yaşamasına neden olmuştur. Bir taraftan gelişmiş ülkelerin vatandaşlarının refah kaybı söz konusuysen, bir taraftan fiyatların artması ile birlikte nüfusun düşük gelirli kısmı için fiyatların artışı büyük bir problem haline gelmiştir. Buna salgın krizi için alınan önlemler sonucu tarım işçilerinin gelirlerinde yaşanan kayıplar eklendiğinde, yoksulluk ve açlık seviyeleri de yükselmeye başlayacaktır (Evans, 2020).
- Üçüncü olarak bazı tarım ürünlerinin üretiminde dünyada büyük paylara sahip olan ülkeler kendi halklarını doyurma kaygısıyla ihracat kısıtlamalarına gitmişlerdir. Özellikle buğday, pirinç, şeker ve mısır gibi temel tarım ürünleri üreten Rusya, Kazakistan, Vietnam gibi ülkeler başka ürünleri de içine alacak şekilde kısıtlamalara gitmişlerdir. Bu durum gıda ithal eden yoksul ülkeler için çok büyük sorunlara neden olmuştur. Özellikle hem fiyat artışlarından dolayı hem de tedarik zincirlerinde sorunlar yaşanmasından dolayı toplumda kaygı düzeyi artmıştır.

Bu çerçevede, kitlesel test ve aşı sorunları aşılamadığı takdirde, gıda krizini tetikleyen 'gıda tedarik zincirlerinin yeniden hareketlenmesi' imkânsız gözükmektedir.

SALGIN TEDARİK ZİNCİRİNİ KOPARIYOR, EKONOMİK MİLLİYETÇİLİĞİ ARTTIRIYOR

Covid-19 salgın süreci, küresel ve ulusal tüm sektörleri derinden etkilemiştir. Salgın sürecinde tüketicilerin tüketim ve talep alışkanlıklarında hızlı değişimler meydana gelmiş, ani talep dalgalanmaları şirketlerin stoklarında da ani dalgalanmalara neden olmuştur. Salgın sürecinde Covid-19 virüsü insanları panik alışverişine yönlendirmiş, örneğin tüm dünyada tuvalet kâğıdı satışlarında patlamalar yaşanmıştır. Salgın sürecinde 'panik alışverişi' etkisiyle Mart ayında gıda satışı yapan süpermarket ve bakkallarda satışlar yüzde 10,4 artış göstermiştir. Nisan ayında ise yüzde 4,1'lik bir gerileme görülmüştür (Köker ve Öç, 2020).

Talebin hızlı değişimiyle birlikte, salgın ile mücadele sürecinde alınan önlemler de üretim ve tedarik tarafında daha farklı sorunlara yol açmıştır. Özellikle gıda tedarik zincirinin lojistik kolunda ürünlerin ulaşım sürelerinde artışlar meydana gelmiş ve bazı durumlarda ülkelere ürünlerin girişi veya çıkışı yasaklanmıştır. Ülkeler bu süreçte yaşadıkları belirsizliklerden dolayı kendi iç gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğini korumaya çalışmışlardır. Çünkü ithalat ve ihracatta kısıtlamalar getirilmiştir. Bu tarz önlemler, gıda tedarik zincirindeki sorunlar, iç kapanmayı da desteklemiştir.

Taleplerdeki panik alışveriş etkisi zamanla normalleşmeye yaklaşırsa da tedarik zincirindeki baskılar halen devam etmektedir. Bu baskıların en

temel nedeni, sektörlerin üretim sürecinde meydana gelen aksaklıklardır. Özellikle tarım sektöründe büyük sorunlar yaşanmaktadır. Üreticilerin mahsulü toplayacak mevsimlik işçi bulamaması durumu ve ürünlerin tarlada çürümeye başlaması, tarım sektöründe, ardından da gıda tedarik zincirinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Tarım sektöründe olduğu gibi tedarik zincirinin lojistik kolunda da çalışacak işçi bulma sorunu yaşanmaya başlanmıştır. Bu durumun yanında ürünlerin üretim ve dağıtım sürecinde de çalışacak işçi bulma sorunları görülmeye başlanmış ve bu durumlar tedarik sürecinde gecikmelere neden olmuştur (Gunia, 2020).

Ulusal ve uluslararası şirketler, Çin ve Güneydoğu Asya ülkelerindeki gibi üretim ve tedarik maliyetleri düşük ülkelere güven beslemekteydi. 2019 yılında yaşanan ticaret savaşları (ABD-Çin) ve ardından 2020 yılında meydana gelen Covid-19 virüs krizi ile birlikte oluşan belirsizlikler, şirketlerin tedarik zincirlerine ve üretime olan güven düzeylerinde kırılmalara neden olmuştur. Güven problemi sadece Covid-19 virüs krizi ile ilgili değil, aynı zamanda ticaret savaşları ile ülkelerin milliyetçi ve korumacı tutumları, sürdürülebilirlik ve insan hakları gibi konularla da ilgilidir. Bu durumlar ve hükümetlerin eylemleri tedarik zincirlerine olan güven düzeyini düşürmektedir (Hedwall, 2020).

Salgın sürecinde gelişmiş ülkeler büyüme hedeflerini düşürmüşler ve birbirleri arasındaki ekonomik faaliyetleri korumacı politikalarla düzenlemişlerdir. Ancak, salgın öncesinde de küresel tedarik zincirlerine karşı endişeler oluşmaya başlamıştı. Gıda tedarik zincirlerini etkileyen jeopolitik gerilimler; ABD-Çin soya pazarında yaşanan ticari gerilimler, Rusya'nın Batı'ya yönelik gıda ve tarım ihracatını yasaklayıcı hamleleri bu duruma örnektir. Salgın sürecinde ise 71 ülke tarafından ihracat kısıtlayıcı ve tıbbi malzeme yasakları konulmuştur (Shalal, 2020).

Gıda ihracat yasaklamaları Haziran ayında da artmaya devam etmiş; ülkeler küresel tedarik zincirlerinden yerel tedarik zincirlerine dönüş yapmışlardır (Harvey, 2020). Gıda krizine karşı alınan bu ulusal önlemlerin, ekonomik milliyetçiliğin etkisi ise küresel açlık seviyesini yükseltmektedir; özellikle Sahra altı Afrika, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde açlıklara neden olacağı öngörülmektedir.(Zhou ve Delgado, 2020).

Covid-19 salgınının 395 milyon kişiyi daha 'aşırı yoksulluk sınırına' sürükleyebileceği, dünya genelinde aşırı yoksul sayısını 1,12 milyara yükseltebileceği BM raporuyla da ortaya konmuştur (Sumner, Hoy ve Ortiz-Juarez, 2020).

Ekonomik kriz dönemlerinde krizden korunmak için ihtiyatlı davranarak ulusal 'tasarrufları arttırmanın', 'tersine çarpan' etkisi ile daha büyük bir krize neden olacak 'tasarruf paradoksu' yaratması gibi, ülkelerin de bu sorunu yaşamamaları için salgın döneminde küresel gıda ticaretine yönelmesi gerekmektedir. Hükümetler ihracat yasaklamalarını, kısıtlamalarını, piyasalara zarar veren ithalat tarifelerini ve tarife dışı ticaret engellerini kaldırmalıdır. Eğer bir ülke piyasalara zarar veren tarife ve engelleri uygulamaya başlar ise ardından başka ülkeler de takip edecektir (Cullen, 2020).

POPÜLİZM İLE KAPANMAK MI, GÖÇ YASALARINI GEVŞETMEK Mİ?

Covid-19 salgınının ortaya çıkması ile birlikte ülkelerin vatandaşlarını korumak üzere verdikleri ilk reaksiyon içe kapanmak, sınırları kapatmak ve daha ileri giderek 'başka ülkelerdeki' vatandaşlarını toplayarak ülkelerinin sınırları içine taşımak olmuştur. İçe kapanmaktan çok 'içe

çekilmeyi' gösteren bu yaklaşım, 'sınırların olmadığı' Birlik'teki parasal ve mali birlik uyumsuzluğundan sonraki en önemli gelişme olmuştur.

Avrupa Birliği, ortak pazar entegrasyon türüne örnektir. Ortak pazar entegrasyon modeliyle birlikte mali, ticari, ithalat, ihracat işlemlerinde tam bir serbestlik mevcuttur. Bunların beraberinde 'emek dolaşım serbestliği' de mevcuttur. Ortak para birimi kullanımıyla birlikte ekonomik birliğe doğru ilerlenmektedir. Nitekim AB'nin birleşme ve bütünleşme süreci ekonomik ve toplumsal aktörler ile ekonomi, teknoloji ve iletişimin küreselleşmesine bağlı olarak gerçekleşmiştir (Güner, 2020). Fakat Avrupa toplumlarının kültürel farklılıkları, parasal birliği kaldıracak düzeydeyken, mali birliği kaldıracak düzeyde değildir. Mali birliği sağlamanın yollarından birisi, ortak tüm ülkelerin para ve maliye politikalarına aynı tepkiyi vermesini sağlamaktır. Ancak AB kurumlarının farklı amaçlarla farklı stratejiler uygulayan karmaşık bir yapıya sahip olması ve üye ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda ekonomik ilişkiler geliştirmeye çalışması sebebiyle AB'de yeknesak bir ekonomi politikasının olduğu söylenememektedir (Ecer ve Güner, 2020).

Schengen Antlaşması ile birlikte serbest dolaşım imkânı genişletilmiş; Avrupa toplumlarının sosyolojik olarak da iç içe geçmesi sağlanmış, ekonomik olarak ise ülkeler arasında parasal sirkülasyon sağlanması amaçlanmıştır. En temel amaçlardan birisi ise ülkelerin iç güvenlik sistemlerinde birbirlerini destekleyici iş birliğine varmalarıdır.

Tüm özellikleriyle Avrupa Birliği ve Schengen Bölgesi, göç edilmek için birinci alternatif bölge konumundadır. Yakın tarihe bakıldığında AB'nin, içinde en fazla göç alan ülkeleri barındırdığı görülecektir. Bu göçlerin en belirgin ortak özelliği emek göçü olmasıdır. Uzun yıllar

boyunca doğudan batıya emek gleri olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yüksek derecede azalan nüfus yoğunluğundan dolayı Avrupa Bölgesi emek gücünü kaldıracabilecek potansiyeldeydi (Djahangard, 2020).

İçeriye serbest, dışarıya kapalı sınırlar düşüncesi zamanla kendi içerisinde çelişkiler yaşamaya başlamıştır. Avrupa Bölgesi'nde bir taraftan popülist düşünceler tekrardan siyasi hayatta yerini almaya başlarken, bir tarafta halen dışarıdan emek talebine ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa'nın demografik yapısı incelendiğinde yaşlı nüfusun ağırlıklı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Avrupa Bölgesi'nde tekrardan g yasalarının düzenlenmesi gerektiği tartışmasını ortaya çıkarmıştır. Tedarik zincirinden imalat sanayisine kadar birçok alanda dışardan emek talep edilmektedir. Avrupa Bölgesi'ndeki global şirketler hkmetlere baskı yapmaktadır. Emek taleplerini karşılayacak düzenlemeler getir-medikleri sürece şirketlerin yüksek emek maliyetlerini karşılayamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu durum Avrupa Bölgesi'nde iki düşüncenin çakışmasına neden olmaktadır. Bir yandan popülizm ile birlikte kapanma söylemleri, bir taraftan g yasalarını gevşetme tartışmaları sürmektedir (Congar, 2019).

COVID-19'UN ORTAYA ÇIKARDIĞI KÜRESEL KURUM VE İş BİRLİĞİ İHTİYACI

Gıda krizi ile birlikte popülist düşünce kendisine güçlü bir argüman sağlayacaktı: Küreselleşmeden ulusallaşmaya dönülmesi savunularak kendi iç sürdürülebilir tedarik zinciri ve üretim sistemi kurulması, hükümetlerin sadece kendi halkları için üretim politikaları gerçekleştirmesi gerektiğine dair görüşler ortaya çıkabilecekti.

Avrupa'nın birçok bölgesinde bahar aylarının geçmesiyle birlikte birçok tarım ürününün toplanması gerekmektedir fakat virüs krizinden dolayı sınırları kapatan Avrupa Birliği ülkeleri tarımda mevsimlik işçi kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Bazı Avrupa ülkelerinde tarım işçisi bulmak çok zordur ve bundan dolayı hasat dönemleri sınırların ötesinden on binlerce mevsimlik işçi çağırılmaktadır (Ohtuleht, 2020). Mevsimlik tarım işçilerinin gelememesi durumunda tarlada birçok ürün çürümeye başlayacak, Covid-19 krizi tarım sektöründe ciddi kırılmalara neden olacaktır. Ürünlerin çürümesi yanında üretici kesimin bir başka endişesi ise 'işlerini yabancı üreticilere kaptırmaktan' korkmalarıdır (BBC, 2020).

Covid-19 salgın sürecinde ekonomilerdeki belirsizlik durumu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ekonomik güvensizliği zirve noktasına ulaştırabilir. Tarihsel süreçte, Büyük Buhran ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra popülizm düşüncesinin yükselmeye başladığını ve dünyanın siyasi ve ekonomik seyrini değiştirdiğini bilmekteyiz.

Ekonomik güvensizliğin popülizm üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin yanı sıra, Covid-19 salgınıyla birlikte oluşan ekonomik belirsizlikler, özellikle Avrupa Birliği üye ülkelerinde potansiyel bir etki daha yaratarak, daha fazla hayal kırıklığı, daha fazla milliyetçilik ve daha fazla korumacılık düşüncelerine yol açmaktadır. Tüm bu durumlar haliyle popülizm için elverişli bir ortam sunmaktadır. Hayal kırıklığı ve kızgınlık, popülistler tarafından özellikle muhalefetteyken stratejik olarak kullanılır. Popülistlerin en güçlü başarı anahtarı, hayal kırıklığına uğramış çekirdek seçmenlerin katılımıyla daha güçlü bir seferberlik düzeyi yaratmaktır (Barr, 2009).

Covid-19 salgın süreci, bir yanıyla her ne kadar popülizme yoğun katkıda bulunuyor gözükse de daha önemli yanıyla ülkelerin ve

vatandaşlarının uluslar-üstü yardıma ihtiyaçları olduğunu çok net biçimde ortaya koymuştur. Gerek ulusal gerekse de küresel düzeyde artarda yayımlanan ekonomik raporların çizdiği felaket senaryoları, milliyetçiliğin ve tecridin pandeminin ötesinde bu senaryolara katkı yapacağını göstermiştir. Bu açık tabloyu görmezden gelmek geçmişte olduğundan daha zordur.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra artan popülizm dalgası gibi salgınla birlikte toplanan sağlık bilgilerinin totaliter/otoriter devletlere yol aması kaygısı ortaya çıkmıştır. Ancak, tam tersine, ulusal ölçekte toplanan bilgilerin küresel dünya ile zamanında ve etkin bir şekilde paylaşılması, iş birliği ve dayanışma yapılmaması esas sorun kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.

Tıpkı Çernobil Faciası örneğinde olduğu gibi, Çin'in virüsün ilk ortaya çıktığı anda uzun bir süre bunu dünyanın geri kalanından saklaması, virüsün sonunda tüm dünyaya yayılmasına yol açtı.

Küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerinin 'küçük bir köy'e çevirdiği, bilginin ve sermayenin saliselerle, diğer üretim faktörlerinin ise çok kısa sürelerde dünyayı dolaşmasına imkân veren bir yapıdır. Ancak küreselleşmenin en son negatif yönü ise virüsün de küreselleşmesi olmuştur.

Sağlık konusunun da küreselleşmenin bir parçası haline gelmesi, tıpkı ekonomi ve diğer hususlarda olduğu gibi bu alanda da küreselleşmenin regülasyonlara ihtiyaç duymasına neden olmuştur.

Küreselleşmenin 'bulaşıcılık' özelliğinin salgınla birlikte öne çıkması, bir ülkede ortaya çıkan sağlık sorununu anında dünyanın geri kalanının da sorunu haline getirecektir.

Salgın gibi kriz anlarında ne kadar süreceğini bilmeden sınırları kapatmak, ie kapanmak gerek ekonomik anlamda gerekse de sosyal olarak sürdürülebilir ve mümkün gözükmemektedir. Kaldı ki bu durum küreselleşmenin engellenemez özelliği ile de çelişmektedir. Bu durumda küreselleşmenin nimetlerinden faydalanarak ülkelerarası koordinasyon ve iş birliğini sağlamlaştırmak, küreselleşmeyi regülasyonlarla kuvvetlendirmek, küreselleşmenin ruhuna da uygun olacaktır (Harari, 2020).

Harari, tıpkı II. Dünya Savaşı sonrası güçlendirilen devletlerarası ilişkilerde olduğu gibi -Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, Uluslararası Para Fonu ya da Avrupa Birliği gibi çatı örgütleri ile- uluslararası kurumların kuvvetlendirilmesinin önemini vurgulamıştır. Harari, bu dönemde yaşanan sağlık sorunları ve çevresel problemler gibi dünyayı gelecekte bekleyen küresel sorunların hiçbir ülkenin tek başına çözebileceği sorunlar olmadığını ve bu yüzden de uluslararası kurumlara ihtiyaç olduğunu altını çizmektedir (Harari, 2020).

İe kapanmak yerine, küresel iş birliği ve kurumsallaşma yönünde atılan önemli bir adım da dünyada 650 üniversiteden 3 binden fazla araştırmacının koronavirüs salgınının ardından demokratik toplum ve sürdürülebilir bir ekonomi için ekonomik sistemin kurallarının yeniden yazılması çağrısı yapan bir bildiri yayımlaması olmuştur (Ferrerias, Battilana ve Meda, 2020).

SONUÇ: GIDA KRİZİ KAPANMA İÇİN GEREKÇE Mİ, BİRLİĞİN DEVAMI İÇİN FIRSAT MI?

Covid-19 virüsünün 'pandemi' seviyesine ulaşması, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeyle aynı hızda yaygınlaşan ve derinleşen küreselleşmenin, dünyayı küçük bir köye döndürmesinin negatif bir sonucu olarak ele alınabilir.

Pandemi sürecinin popülizmin her yönüyle dünyada hakimiyetini hissettirdiği bir dönemde yaşanması, karışıklıkları ve karşıtlıkları da beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin doğurduğu bu ikilemin en bariz örneği ise Pandemiye durdurmak adına ülkelerin bir yanda sınırlarını kapatır, ie kapanırken, diğer yanda küresel salgına çözümü 'ulusal' reçetelerde aramaları olmuştur.

Covid-19 pandemisinin kaynağı olan 'iklim krizi' bugün gezegenin en önemli sorunu olarak insanlığın karşısında durmaktadır. Aşırı hava olayları ve göçler gibi birçok farklı noktada iklim krizi etkileriyle pandemi öncesinde de zaten küresel ölçekte de kayıplar yaşatmaya devam etmekteydi.

Pandemiye, iklim krizinin yakın tarihteki en önemli küresel sonucu olarak değil de sağ popülist yaklaşımın benimsediği gibi ulusal bir kimliğe (Çin Virüsü) sahip olarak ele almak ve 'önce benim vatan-daşım' yaklaşımıyla çözüm aramak, sadece mevcut salgının süresini uzatmakla kalmayacak, yeni salgınların da yolunu açacaktır.

Küresel dünyada, küresel bir salgın, küresel bir iş birliği ve çözüm ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada, milliyetçi popülist hareketlerin ulusal sınırları kalınlaştırdığı bir dönemde pandeminin de eklemelenmesiyle yaşanan anti küreselleşme dalgasının, bir ulus-üstü oluşum olan AB'ye etkisi, AB

Brexit sancılarını yaşarken, pandemiye tutulması ve ‘salgına rağmen ve salgın sayesinde varlığını sürdürebilme’ potansiyeli, salgının ekonomik boyutları çerçevesinde ele alınmıştır.

Kaçınılmaz bir olgu olan küreselleşmenin bir çağ değişimi ile -Sanayi Çağı’ndan Bilgi Çağı’na geçiş- hazırlıksız yakaladığı işsiz ve umutsuz kitleler son yılların modası olduğu kadar acı ve gerçekçi söylemi popülizmi doğurmuştur.

Son yıllarda artan mülteci-göçmen dalgasının daha da sarstığı bu işsiz ve umutsuz kitleler, neredeyse tüm dünyada sağcı popülist liderleri iktidarlara taşıırken, bu otoriter iktidarların başta yabancı düşmanlığını körükleyen söylemleriyle bir de ABD’de Trump’ın ‘duvar inşa eden’ eylemleri birleştiğinde dünyada sınırlar daha da belirginleşmiş oldu.

Tüm bu içe kapamacı gelişmelerin üzerine ortaya çıkan Covid-19 salgını da sınırların ‘fiziki’ olarak da kapanmasına vesile olmuştur.

Hasat zamanının yaklaşmasıyla birlikte özellikle Avrupa’da hasadı gerçekleştirecek olan mevsimlik mülteci göçmen işçilerin kapanan sınırları aşamaması ve ürünlerin tarlada kalma ihtimalinin belirmesi aslında Brexit sonrası iyice geleceği sorgulanan sınırsız, ulus-üstü bir kurum olan Avrupa Birliği’nin sadece çağın bir gereği olarak değil, ‘gıda tedarik zincirinin yaşaması’ için de ne kadar hayati olduğunu ortaya koymuştur.

Popülizm dalgasının üzerine eklenen salgın dalgası ile ulus devlete dönüş sinyalleri, böylece sadece mevsimlik işçi mobilitelerinin durması ve gıda tedarik zincirinin kırılacak olması sorunu ile bile “insanlar sınırlardan daha önemlidir” idealinin hala geçerliliğini koruduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Barr, R. R. (2009). Populists, outsiders and anti-establishment politics. *Party Politics*.
- BBC. (2020). Covid-19 krizi Avrupa'da göçmen işçi gerilimini körüklüyor - BBC News Türkçe. *BBC NEWS*. Retrieved June 17, 2020, from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52620342>
- BBC Food. (2020). Will Covid-19 lead to long-term food shortages and price rises? - BBC Food. *BBC FOOD*. Retrieved June 19, 2020, from https://www.bbc.co.uk/food/articles/food_security
- Best, J. (2018). How the 2008 financial crisis helped fuel today's right-wing populism. *The Conversation*. Retrieved June 18, 2020, from <https://theconversation.com/how-the-2008-financial-crisis-helped-fuel-todays-right-wing-populism-103979>
- Congar, K. (2019). Almanya'da göç yasası 2020'de yürürlüğe giriyor; yüz binlerce nitelikli göçmen alınacak | Euronews. *euronews*. Retrieved June 17, 2020, from <https://tr.euronews.com/2019/12/17/almanya-da-hukumet-ve-is-dunyasi-ab-disindan-kalifiye-isci-alimi-icin-seferber-oldu>
- Cullen, M.T. (2020). COVID-19 and the risk to food supply chains: how to respond. *COVID-19 and the risk to food supply chains: how to respond*, (March), 1–7.
- Djahangard, S. (2020). 35 Jahre Schengen: Freiheit nur im Innern - *taz.de*. *taz.de*. Retrieved June 17, 2020, from

<https://taz.de/35-Jahre-Schengen/!5689470/>

Ecer, K., Güner, O. (2020). AVRUPA BİRLİĞİ'NDE EKONOMİK DİPLOMASİNİN KURUMSAL BOYUTUNA GENEL BİR BAKIŞ . Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi , 2 (2) , s.68-83 .
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uid/issue/52747/682652>

Evans, C. (2020). Coronavirus: Food supply chains “need a rethink” - BBC News. *BBC NEWS*. Retrieved June 19, 2020, from
<https://www.bbc.com/news/uk-wales-52500906>

FAO. (2020). *Food Outlook-BIENNIAL REPORT ON GLOBAL FOOD MARKETS*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved July 3, 2020, from
<https://doi.org/10.4060/ca9509e>

Ferreras, I., Battilana, J. & Meda, D. (2020). WORK: DEMOCRATIZE, DECOMMUNIFY, REMEDIATE. Retrieved from <https://democratizingwork.org/>

Foa, R.S. & Mounk, Y. (2016). The democratic disconnect. *Journal of Democracy*, 27(3), 5–17.

Gunia, A. (2020). How Coronavirus Is Exposing the World's Fragile Food Supply Chain | Time. *TIME*. Retrieved June 19, 2020, from <https://time.com/5820381/coronavirus-food-shortages-hunger/>

Güner, O. (2020). BİLGİ TOPLUMU GÖSTERGELERİ BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ ve TÜRKİYE'YE DAİR BİR DEĞERLENDİRME . *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* , 3 (2) , 121-143 .
DOI: 10.33416/baybem.673085

- Harari, Y.N. (2020). Yuval Noah Harari: the world after coronavirus. *FINANCIAL TIMES*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>
- Harvey, F. (2020). Coronavirus measures could cause global food shortage, UN warns. *The Guardian*. Retrieved July 3, 2020, from <https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/26/coronavirus-measures-could-cause-global-food-shortage-un-warns>
- Hedwall, M. (2020). The ongoing impact of COVID-19 on global supply chains | World Economic Forum. *WORLD ECONOMIC FORUM*. Retrieved June 29, 2020, from <https://www.weforum.org/agenda/2020/06/ongoing-impact-covid-19-global-supply-chains/>
- Hirst, P., Thompson, G. & Bromley, S. (2009). Globalization and the history of the international economy. *Globalization in question*.
- Jessop, B. (2018). Globalization and the National State. *Paradigm Lost*.
- Köker, İ. & Öç, E. (2020). Koronavirüs salgını gıda lojistiğini nasıl etkiledi, tedarik zincirlerinde hangi sorunlar yaşıyor? - BBC News Türkçe. Retrieved June 19, 2020, from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52768530>
- Kyle, J. & Gultchin, L. (2018). Populism in Power Around the World. *SSRN Electronic Journal*, (November), s. 17–18.
- Nick, M. & Blanco, A. (2020). Trump's border wall: How many miles have been built? - Washington Post. *The Washington*

- Post*. Retrieved June 18, 2020, from <https://www.washingtonpost.com/graphics/2020/national/immigration/border-wall-progress/>
- Ohtuleht. (2020). Juhtkiri | Võimuliidu tööjõukeeld ohustab toidujulgeolekut | Õhtuleht. *Ohtuleht*. Retrieved June 17, 2020, from <https://www.ohtuleht.ee/1002267/juhtkiri-voimuliidu-toojoukeeld-ohustab-toidujulgeolekut>
- Rodrik, D. (2018). Populism and the economics of globalization. *Journal of International Business Policy*.
- Sampson, T. (2017). Brexit: The economics of international disintegration. *Journal of Economic Perspectives*.
- Shalal, A. (2020). 80 countries are hoarding medical supplies – here’s why it damages the global response to COVID-19. *World Economic Forum*. Retrieved July 3, 2020, from <https://www.weforum.org/agenda/2020/04/wto-report-80-countries-limiting-exports-medical-supplies/>
- Sumner, A., Hoy, C. & Ortiz-Juarez, E. (2020). Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty. *UNI-WIDER*. Helsinki, Finland: UNU-WIDER.
- Zhou, J. & Delgado, C. (2020). The impact of COVID-19 on critical global food supply chains and food security | SIPRI. *STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE*. Retrieved June 29, 2020, from <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2020/impact-covid-19-critical-global-food-supply-chains-and-food-security>